

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2023



# **Keď mi zdochla koza, nech susedovi dve...**

Úvaha nad (vnímaním) ekonomickej nerovnosti  
v slovenských reáliách

## Úvod

Asi nie je viac typicky slovenské porekadlo ako „*Keď mi zdochla koza, nech susedovi zdochnú dve.*“ Často sa má za to, že tento výrok slovenskej ľudovej slovesnosti opisuje prílišnú ľudskú závisť, ale myslím, že skúsenosť zo života v spoločnosti, ktorá je popisovaná týmto notoricky známym porekadlom je o dosť zložitejšia.

Podľa mňa tento výrok hovorí viac o potrebe alebo aspoň túžbe nemať sa horšie ako ľudia naokolo. A hodnotenie vlastnej situácie vychádza z relatívneho porovnania, porovnáva svoju individuálnu situáciu so situáciou referenčnej skupiny ľudí. A to bez ohľadu na reálnu úroveň bohatstva, skúseností alebo zážitkov. Absolútna hodnota a to, či je v skutočnosti vysoká alebo úplne nízka, ustupuje do úzadia.

Ak by sme sa na toto porekadlo pozreli z ekonomického hľadiska, jeho pointa nedáva vôbec zmysel. Ak by sa mi stala ekonomická újma, že som prišiel o svoju kozu, zdroj obživy mojej rodiny, mal by som sa skôr tešiť, že sa môjmu susedovi jeho kozy podarilo zachovať. V prípade potreby by som mohol iné svoje produkty (napr. vypestovanú zeleninu a ovocie zo záhrady) vymeniť za jeho prebytky – kozie mlieko alebo mäso. Potenciálna strata viacerých kôz v komunite by určite znamenala zvýšenie celkovej chudoby v celej dedine.

Podobnú skúsenosť v spoločnosti opisuje aj klasický vtíp o rybárovi a zlatej rybke. *Rybár chytí zlatú ryбку a tá mu sľúbi splniť jedno želanie. Ale s dovetkom: „Ale pozor, Tvoj sused získa to isté, čo si budeš želať Ty, ale desať násobne viac. Rybár sa na dlhšiu dobu zamyslí a potom vysloví svoje želanie: „Chcel by som dostať infarkt, ale len taký maličký...“*

## Bohatší len ďalej bohatnú a chudobnejší sú stále chudobnejší...

Keď som experimentoval s viacerými službami generatívnej umelej inteligencie – ChatGPT, BingChat a Bard chat - položil som im rovnakú otázku “Čo sú najčastejšie uvádzané argumenty, ktoré slúžia ako kritika kapitalizmu?” Odpovede neboli úplne rovnaké, ale všetky tri služby vygenerovali podobný zoznam tém a oblastí, ktoré kritici kapitalizmu používajú najčastejšie.

Najčastejšie argumenty proti kapitalizmu:

ChatGPT	Bing chat (Microsoft)	Bard chat (Google)
nerovnosť – vytváranie obrovských rozdielov medzi bohatými a chudobnými	zneužíva ľudí, zisk je generovaný na úkor pracujúcich	je nespravodlivý a vedie k nerovnosti
vyhýbanie sa sociálnej zodpovednosti v oblasti životného prostredia	vytvára ekonomickú nerovnosť	je nevyhnutne nestabilný a vedie ku krízam
ignorovanie dlhodobých problémov ako chudoba a životné prostredie	je ekologicky neudržateľný	je deštruktívny pre životné prostredie
zneužívanie pracovníkov – v krajinách, kde sa pracuje v neprimeraných podmienkach	ľudí a ich prácu redukuje na tovar	je nedemokratický a vedie k moci oligarchie
náchylnosť na hospodárske krízy a nestabilitu	je antidemokratický a erodujúci ľudské práva	je nehumánny a vedie k vykorisťovaniu ľudí

Tab 1. Odpovede troch služieb umelej inteligencie na otázku, aké sú najčastejšie argumenty pri kritike kapitalizmu

Je nepochybne zaujímavé, že v dvoch zoznamoch bola problematika **zväčšujúcej sa nerovnosti medzi ľuďmi** uvedená na prvom mieste a v tom treťom na mieste druhom<sup>1</sup>.

V dvoch prípadoch bola pritom pri odpovedi použitá konkrétna formulácia, ktorá sa stala akousi mantrou bojovníkov proti kapitalizmu: „*Chudobní sú stále chudobnejší a bohatí stále bohatší.*“

*Je pozoruhodné, že jedna zo služieb umelej inteligencie Bing chat mi na konci svojho zoznamu kritik kapitalizmu uviedla, že existuje slovenský preklad knihy nemeckého ekonóma Rainera Zitelmana<sup>2</sup>, ktorá zhrňuje najčastejšie používané argumenty, ktoré sa používajú ako kritika kapitalizmu a sú v nej uvedené aj odpovede na túto kritiku.<sup>3</sup>*

## Slovenský kontext

V slovenskom kontexte je vytváranie nerovnosti v kapitalizme často kritizované. Kritici tvrdia, že ekonomická nerovnosť je príliš vysoká (aj v slovenskej spoločnosti) a že má negatívne dôsledky pre spoločnosť ako celok.

Skutočnosť, meraná štatistickými veličinami, je však iná. Na Slovensku sú skutočné rozdiely medzi ľuďmi v ich príjmoch veľmi nízke. A to v porovnaní s vyspelými aj rozvojovými krajinami.

Distribúciu majetku (alebo príjmu) zo štatistického pohľadu dobre meria *Giniho koeficient*. Tento štatistický ukazovateľ je definovaný na intervale 0 až 1. Nízka hodnota indexu znamená malé rozdiely v distribúcii príjmu (majetku) medzi obyvateľmi, vysoká hodnota znamená veľké rozdiely.

Rôzne zdroje uvádzajú rôzne údaje *Giniho koeficientu* príjmovej nerovnosti pre Slovensko.<sup>4</sup> Najčastejšie sa pohybujú v hodnotách od 0,22 po 0,27.

Vo všetkých porovnaníach figuruje Slovensko v prvej trojici krajín z celého sveta, ktoré majú *Giniho koeficient* najnižší. Znamená to, že v porovnaní s ostatnými krajinami je na Slovensku príjem ľudí rozložený veľmi rovnomerne.

Umiestnenie Slovenska na úplne prvých priečkach tabuľky krajín zoradených podľa *Giniho koeficientu* platí v oboch prípadoch - keď sa zohľadňujú príjmy pred zdanením a sociálnymi transfermi a takisto keď sa zoberú do úvahy údaje o čistom príjme a po všetkých sociálnych dávkach a dôchodkoch<sup>5</sup>.

---

<sup>1</sup> Generatívna umelá inteligencia funguje na princípe pravdepodobnosti. Je vytrénovaná na obrovskom množstve dát a celého sveta a dobre tak ukazuje, ktoré slová, vety a súvetia sa používajú v uvedených témach najčastejšie.

<sup>2</sup> Ďakujem Konzervatívne inštitútu, že v januári 2023 zorganizoval stretnutie s Rainerom Zitelmannom, kde bola uvedená kniha predstavená a na ktorom sa mohol osobne zúčastniť.

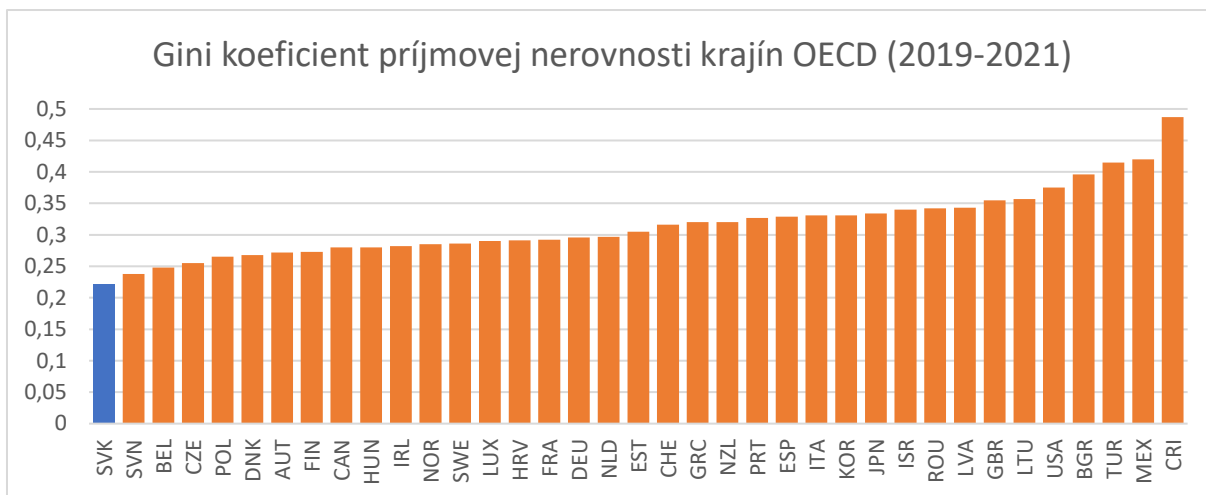
<sup>3</sup> Niektorým postrehom R. Zitelmana sa budem ešte v rámci svojej eseje zaoberať.

<sup>4</sup> OECD data: <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>

Svetová banka: [https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?most\\_recent\\_value\\_desc=false](https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?most_recent_value_desc=false)

Wikipedia (viacero zdrojov dát) [https://en.wikipedia.org/wiki/List\\_of\\_countries\\_by\\_income\\_equality](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_income_equality)

<sup>5</sup> V odbornej literatúre existuje veľa metodických pochybností o presnosti merania Giniho koeficientu. Pre účely tejto eseje nie je dôležitý absolútna hodnota koeficientu pre Slovensko, ale skutočnosť, že Slovensko je krajina, kde je príjmová nerovnosť veľmi nízka.



Graf 1. Zdroj dát: OECD, 2019-2021 <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>

Slovensko je tak, z hľadiska distribúcie príjmov obyvateľstva, veľmi rovnostárske a je dokonca rovnostárskejšie aj ako všetky škandinávske krajiny.

## Aké rozdiely v príjme akceptuje slovenská spoločnosť?

Aby som zistil postoj slovenskej populácie k otázkam o príjmovej (ne)rovnosti, zrealizoval som exkluzívny (mini)prieskum medzi slovenskou populáciou – len pre potreby tejto eseje 😊.

(Mini)prieskum bol realizovaný na reprezentatívnej vzorke slovenskej populácie vo veku 15-79 rokov na vzorke N=1000 respondentov prieskumnou agentúrou Go4insight. Samotné dopytovanie prebehlo na prelome septembra a októbra 2023.

Otázka v prieskume znela nasledovne:

*Predstavte si, že na Slovensku sú dve skupiny zamestnancov.*

- *Prvá skupina (skupina A) zahŕňa približne 80% všetkých pracujúcich v krajine a ich priemerný čistý mesačný zárobok je 1 000 Eur.*
- *Druhá skupina (skupina B) tvorí zvyšných 20% pracujúcich. Ich priemerný čistý mesačný zárobok je 2000 Eur.*

*Vláda zvažuje urobiť zmeny v oblasti hospodárstva. Predpokladá sa, že o 5 rokov sa ekonomika zmení a výsledkom sú 3 rôzne možnosti ako bude vyzeráť čistý zárobok oboch skupín pracujúcich. Ktorú z nasledujúcich možností by ste Vy osobne preferovali, aby tie to 2 skupiny zarábali?*

<b>Scenár X</b> (po zmenách o 5 rokov)	<b>Scenár Y</b> (po zmenách o 5 rokov)	<b>Scenár Z</b> (po zmenách o 5 rokov)
Príjem skupiny A bude 1100 Eur Príjem skupiny B bude 1100 Eur	Príjem skupiny A bude 1300 Eur Príjem skupiny B bude 2300 Eur	Príjem skupiny A bude 1500 Eur Príjem skupiny B bude 3000 Eur

*Pozn: Respondenti videli tri možné scenáre X,Y a Z v náhodnom poradí.*

**Prvý scenár X** by znamenal, že všetci obyvatelia by zarábali úplne rovnako. Skupine A by sa mierne zvýšil príjem, skupine B by sa však ich príjem výrazne znížil.

**Druhý scenár Y** by znamenal pre obe skupiny zvýšenie príjmu o rovnakú fixnú sumu. Obe skupiny by zarábali viac, rozdiel medzi nimi by sa však v absolútnom vyjadrení nezmenil.

**Tretia možnosť Z** znamená, že obe skupiny by si príjmovu polepšili o polovicu. Príjem každej skupiny by sa zvýšil o 50% a všetci by zarábali najviac. Vzájomný rozdiel medzi skupinou A a B by sa však výrazne navýšil.

Z čisto ekonomického hľadiska by bol jednoznačne najrozumnejší tretí scenár. Príjem všetkých zamestnancov by bol najvyšší. V realite si však túto možnosť nevybrala ani polovica slovenskej populácie.

Aké boli výsledky preferencií jednotlivých výsledkov medzi slovenskou populáciou?

<b>Alternatívny scenár príjmov</b>	<b>Podiel slovenskej populácie, ktorá preferovala daný scenár</b>
<i>Príjem skupiny A - 1 100 Eur Príjem skupiny B - 1 100 Eur</i>	17%
<i>Príjem skupiny A - 1 300 Eur Príjem skupiny B - 1 300 Eur</i>	35%
<i>Príjem skupiny A - 1 500 Eur Príjem skupiny B - 3 000 Eur</i>	48%

Tab 2. Výsledky prieskumu o výbere scenára príjmov. Zdroj dát: Rastislav Kočan, Go4insight, 2023

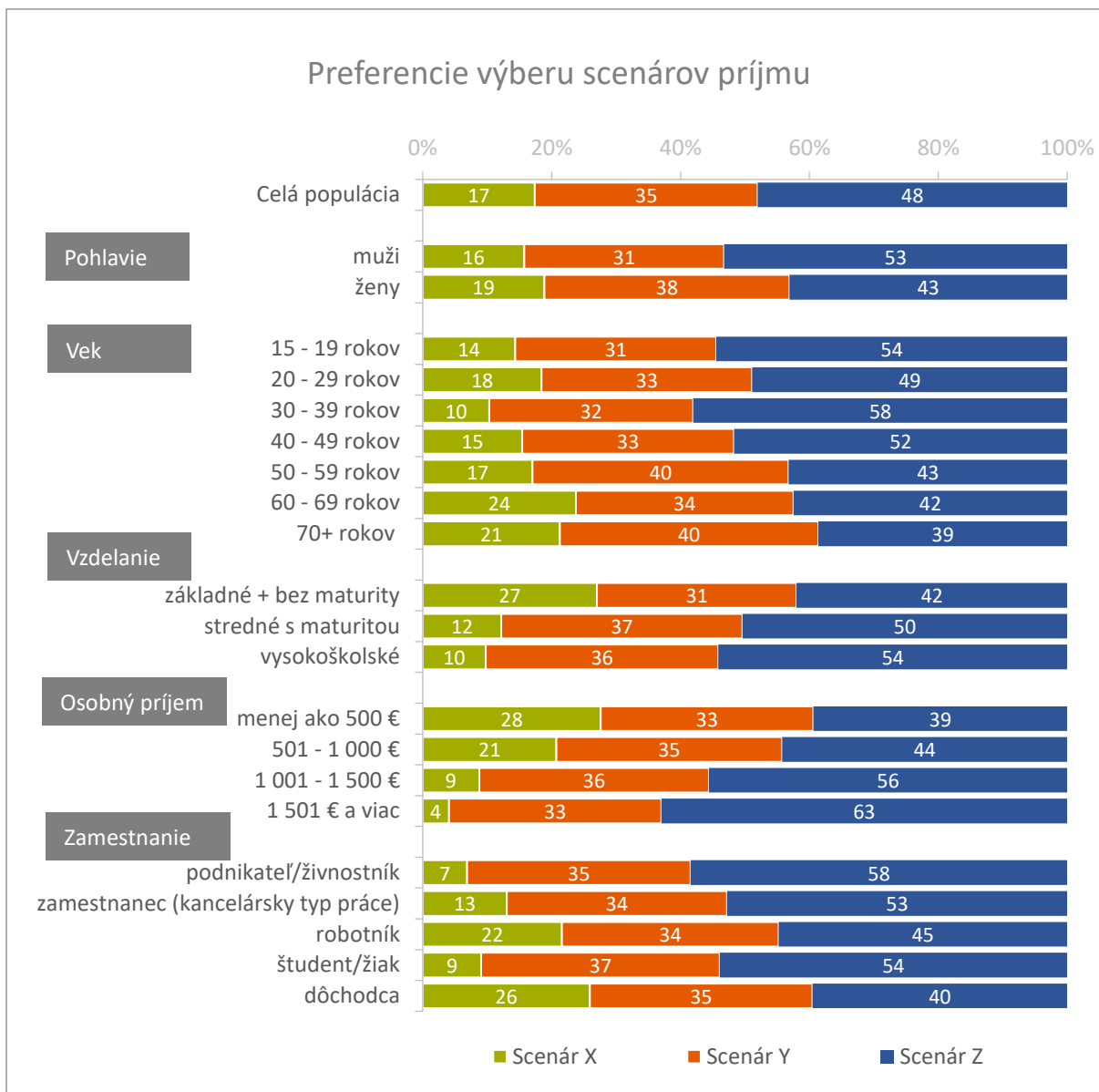
Medzi jednotlivými socio-ekonomickými skupinami v populácii boli namerané štatisticky významné rozdiely.

Pre ekonomicky najvýhodnejší scenár, ktorý však zvyšoval rozdiely medzi zamestnancami (scenár Z) sa rozhodovali viac ľudia v mladšom strednom veku. S rastúcim vekom sa však podpora tohto scenára znižovala a rástla preferencia prvých dvoch scenárov.

Scenár Z mal viac prívržencov medzi mužmi ako medzi ženami. Viac ho preferovali ľudia s vysokoškolským vzdelaním a ľudia s vyšším príjmom (čo do istej miery navzájom koreluje).

Scenár Z by si vybrali viac ľudia, ktorí podnikajú resp. majú živnosť, už o niečo menej zamestnanci v s kancelárskym typom práce, ešte mene robotníci a najmenej dôchodcovia.

Nasledujúci graf zobrazuje rozdiely v preferenciách scenárov Z, Y a X medzi jednotlivými vybranými socio-demografickými a socio-ekonomickými skupinami.



Graf 2. Výsledky prieskumu o výbere scenára príjmov. Zdroj dát: Rastislav Kočan, Go4insight, 2023

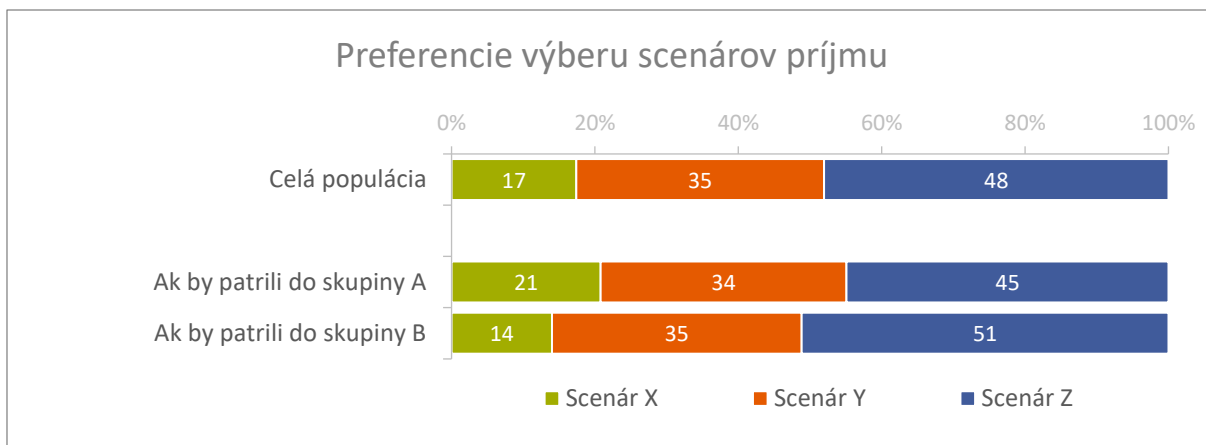
Respondenti v prieskume dostali ešte počas kladenia otázky jednu doplnkovú informáciu.

Náhodnej polovici respondentov bolo oznámené, že si majú predstaviť, že oni sami patria do skupiny A (zarábajú pôvodne 1000 Eur).

Druhej náhodnej polovici bolo oznámené, že patria do skupiny B (zarábajú pôvodne 2000 Eur).<sup>6</sup>

Ako táto informácia ovplyvnila výber najoptimálnejšieho scenára rozdelenia príjmov?

<sup>6</sup> Tabuľka 1 a Graf 2 zobrazujú hodnotenie všetkých respondentov bez ohľadu na to, či im bolo oznámené, že patria do príjmovej skupiny A alebo B. Ide vlastne o priemer odpovedí respondentov v skupinách A a B.



Graf 3. Výsledky prieskumu o výbere scenára príjmov. Zdroj dát: Rastislav Kočan, Go4insight, 2023

Rozdiel v preferenciách jednotlivých scenárov v závislosti od príjmovej skupiny je na hranici štatistickej významnosti.

Vidíme, že ak ľudia mali informáciu, že patria do lepšie zarábajúcej skupiny (skupina B) mierne častejšie preferovali scenár Z, kde by skupina B zarábala výrazne viac. Naopak, o niečo menej z nich by si vybrala scenár X, kde by prišlo k úplnému vyrovnaniu príjmov.

Skupina, ktorá mala informáciu, že patria do menej zarábajúcej skupiny (skupina A) mala tendenciu nadpriemerne preferovať scenár X a podpriemerne by si vybrala scenár Z (hoci scenár Z vyhral aj v tejto skupine).

Čo z toho (mini)prieskumu vyplýva?<sup>7</sup>

Výsledky prieskumu naznačujú, že slovenská populácia vníma príjmové rozdiely ako nepatričné.

Veľká časť populácie radšej príjme skromnejšie navýšenie svojho príjmu, len aby tí ostatní nezbohatli rýchlejšie.

Šestina populácie by dokonca preferovala, ak by príjmové rozdiely na Slovensku neboli vôbec a to aj za cenu, že by rast ich miezd bol nižší a bohatšej skupine by sa plat výrazne znížil<sup>8</sup>.

Je prekvapivé, že hoci by si ekonomicky najvýhodnejší scenár Z vybrala väčšina vysokoškolských obyvateľov aj väčšina podnikateľov a živnostníkov, prvé dva scenáre (X a Y) stále mali podporu veľmi veľkej časti týchto skupín (viac ako 40%).

Prieskum jasne ukázal, že približne polovica obyvateľov si nepraje, aby ľuďom okolo nich rástli príjmy rýchlejšie ako im samým. A to aj za cenu pomalšieho nárastu vlastných príjmov.

Môžeme teda skonštatovať, že Slovensko je veľmi „rovnostárska“ krajina nie len podľa štatistických výpočtov za pomoci *Giniho koeficientu* ale aj podľa „softvejších meraní“ nálad slovenskej populácie.

Na Slovensku máme radi, ak sú všetci na tom približne rovnako a nikto výrazne „nevytřča“.

<sup>7</sup> Hoci bol prieskum realizovaný profesionálnymi metódami a spĺňa všetky parametre reprezentatívnosti, nejedná sa o vedeckú štúdiu. Prieskum obsahoval len jednu (uvedenú) otázku a teda popisuje oblasť vnímania príjmovej nerovnosti na Slovensku len čiastočne. Jeho výsledky teda vnímajme ako jeden pohľad na uvedenú problematiku ako isté zjednodušenie celej komplexnej skutočnosti.

<sup>8</sup> Tu ma napadajú paralely s porekadlom o dvoch susedových koziach

## Celé je to o referenčnom bode

Prečo ľudia na Slovensku preferujú skôr nižší nárast vlastných príjmov ak za to docielia, že ani bohatším ľuďom naokolo nebudú rásť príjmy rýchlejšie? Prečo chceme, aby aj susedom zdochli kozy, keď takéto nešťastie postihlo aj nás?

Paradox, ktorý popisuje zrealizovaný (mini)prieskum ale aj ľudová slovesnosť má korene v tom, ako funguje ľudské myslenie.

Výborne túto problematiku zhrnul nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu Daniel Kahneman vo svojom diele *Myslenie rýchle a pomalé*.<sup>9</sup>

Jedným z jeho záverov je, že ľudia hodnotia veci nielen podľa ich absolútnej hodnoty, ale hlavne podľa toho, ako sa tieto hodnoty porovnávajú s ich referenčnými bodmi<sup>10</sup>.

Podľa Kahnemana naše hodnotenia a aj rozhodnutia sú ovplyvnené referenčným bodom, ktorý je našim východiskovým bodom pre porovnanie. Referenčný bod môže byť vonkajší, napríklad priemerná mzda v krajine (prípadne majetok suseda), alebo vnútorný, napríklad naše vlastné očakávania.

Kahneman tvrdí, že naše referenčné body majú veľký vplyv na to, ako vnímame zmeny. Napríklad, ak dostaneme zmenu platu, budeme ju hodnotiť pozitívnejšie, ak je vyššia, ako náš referenčný bod, a negatívnejšie, ak je nižšia.

Kahneman tiež hovorí, že sme náchylní k porovnávaniu sa s ľuďmi naokolo. To môže viesť k tomu, že budeme spokojnejší so svojím životom, ak sa budeme porovnávať s ľuďmi, ktorí sú na tom horšie ako my.

V praxi to znamená, že ľudia, ktorí majú vysoké očakávania, sú menej pravdepodobne spokojní so svojím životom, ako ľudia, ktorí majú nižšie očakávania. Ľudia, ktorí sa porovnávajú s ľuďmi, ktorí sú na tom lepšie ako oni, sú tiež menej pravdepodobne spokojní so svojím životom.

Ľudské myslenie funguje tak, že naše rozhodnutia sú ovplyvnené viac relatívnymi hodnotami vecí ako ich objektívnymi vlastnosťami. A stanoviť si referenčný bod situáciou „suseda“ je ten najjednoduchší a najmenej náročný postup.

## Ako o ekonomickej nerovnosti rozmýšľa Rainer Zitelmann

Rainer Zitelmann vo svojej knihe *Desať najväčších omylov antikapitalistov* venuje téme ekonomickej nerovnosti celú jednu kapitolu.

Na základe štatistických dát ukazuje, že kapitalizmus vo vyspelých krajinách (v Severnej Amerike a západnej Európe) skutočne mierne zväčšuje rozdiely medzi ľuďmi. Rýchlosť a absolútna veľkosť týchto zmien je však oveľa nižšia ako sa často uvádza v populárnych článkoch alebo anti-kapitalistických dielach.<sup>11</sup>

---

<sup>9</sup> Myšlienkam Daniela Kahnemana som sa detailnejšie venoval vo svojej predchádzajúcej eseji AKE 2022 s názvom Prečo nedôverujeme slobodnému trhu? Zamyslenie nad dielom F. Hayeka a D. Kahnemana.

<sup>10</sup> Kahneman D., *Myslenie rýchle a pomalé*. Aktuell 2019, 4. časť knihy s názvom ROZHODNUTIA s.279-389

<sup>11</sup> Zitelmann, Rainer; *Desať najväčších omylov antikapitalistov*. MAFRA Slovakia, Bratislava 2022. s.45



Na druhej strane, z globálneho pohľadu, kapitalizmus ekonomické rozdiely celosvetovej populácie zmenšil, keď sa stámilióny ľudí v posledných dvoch desaťročiach dostali z pásma úplnej chudoby<sup>12</sup>.

Zitelmann polemizuje s často sa vyskytujúcim tvrdením, že v krajinách, kde je vyššia ekonomická rovnosť sú ľudia šťastnejší. Svoje tvrdenia opiera o zistenia amerických štatistikov *J. Kelleyho* a *Mariah D.R. Evansovej*, ktorí porovnávali subjektívne vnímanie šťastia v 68 krajinách (na základe reprezentatívnych prieskumov v populácii danej krajiny) a úrovne ekonomickej nerovnosti meranej *Giniho koeficientom*.

Výsledky ich štúdie ukázali<sup>13</sup>, že v menej rozvinutých štátoch (v tzv. rozvojových štátoch) spokojnosť obyvateľov bola vyššia tam, kde je nerovnosť vyššia. Väčšia nerovnosť znamenala väčšie šťastie. Vedci si to vysvetľovali faktorom „nádeje.“ Ľudia v menej rozvinutejších ekonomikách chápu nerovnosť ako pohnútku na zlepšenie sa napr. prostredníctvom vzdelávania alebo väčšieho úsilia. Príklad ľudí naokolo, ktorým sa podarilo zlepšiť svoju ekonomickú situáciu, vnímali pre seba ako motiváciu.

Vo vyspelých krajinách nebola zistená žiadna kauzalita medzi šťastím a ekonomickou rovnosťou (alebo nerovnosťou). Ľudia žijúci v krajinách s vyššou aj nižšou mierou ekonomickej nerovnosti vykazovali podobnú úroveň spokojnosti so svojim životom.

Každopádne bola vyvrátená hypotéza, že ekonomická rovnosť prináša vyššie šťastie obyvateľom.<sup>14</sup>

Zitelmann uvádza postreh amerického ekonóma *Thomasa Sowellu*, že mnohé štatistiky o rastúcej nerovnosti sú interpretované zavádzajúcim spôsobom, pretože nerozlišujú medzi vývojom v štatistických kategóriách v čase a tým, čo sa deje so skutočnými ľuďmi z „mäsa a kostí“.

Ak sa napríklad hovorí, že majetok jedného percenta najbohatšej populácie zvýšil o x % ide o štatistickú kategóriu a nie o bohatstvo konkrétnych ľudí. Pred desiatimi rokmi sa totiž toto najbohatšie jedno percento do výraznej miery skladalo z úplne iných ľudí ako dnes. Pri interpretácií štatistík v čase ľudia zabúdajú na dynamický prvok – pohyb medzi skupinami v čase.

Takže nie je pravda, že bohatí ľudia v kapitalizme iba bohatnú. Realita ukazuje, že rovnako dobre môžu aj schudobnieť a bohatstvo sa ľahko môže presunúť k úplne iným ľuďom.

## Globalizácia a rastúca rovnosť

Inštitút Cato zverejnil článok *Globalizácia a rastúca globálna rovnosť*.<sup>15</sup> V ňom sa uvádza, že globalizácia, ktorá je produktom kapitalizmu, má pozitívny vplyv na ekonomickú rovnosť z globálneho hľadiska.

Globalizácia má pozitívny vplyv na zvýšenie medzinárodného obchodu a investícií, čo má za následok zvýšenie životnej úrovne v rozvojových krajinách. To vedie k tomu, že sa znižuje nerovnosť medzi bohatými a chudobnými krajinami.

---

<sup>12</sup> Vzťahu kapitalizmu a znižovaniu ekonomických nerovností sa krátko venujem v nasledujúcej kapitole *Globalizácia a rastúca rovnosť*

<sup>13</sup> Kelley, Jonatan, Evans M.D.R., *Economic Development and Happiness: Evidence from 32 Nations*, [https://www.researchgate.net/publication/228649252\\_Economic\\_Development\\_and\\_Happiness\\_Evidence\\_from\\_32\\_Nations](https://www.researchgate.net/publication/228649252_Economic_Development_and_Happiness_Evidence_from_32_Nations)

<sup>14</sup> Zitelmann, Rainer; *Desať najväčších omylov antikapitalistov*. MAFRA Slovakia, Bratislava 2022, s.36

<sup>15</sup> <https://www.cato.org/publications/globalization-growing-global-equality?ref=futurecrunch.com#narrative-rising-inequality-mistaken>

Podiel globálneho bohatstva, ktorý vlastní najchudobnejšie 90 % ľudí, sa od roku 2000 zvýšil z 11,3 % na 18,2%. Tento nárast nastal aj napriek tomu, že sa podiel globálneho bohatstva, ktorý vlastní najbohatšie 1% ľudí, tiež zvýšil.

A nejdená sa len o znižovanie nerovností na ekonomickej úrovni. Globalizácia pomohla zlepšiť viacero aspektov ľudského života, ako sú dĺžka života, úmrtnosť dojčiat, výživa, kvalita životného prostredia, prístup k informáciám aj politická sloboda.

Samozrejme, globalizácia má aj svoje negatívne stránky. Napríklad môže viesť k strate pracovných miest v rozvinutých krajinách.

Globalizácia, ktorá je založená na slobodnom trhu a medzinárodnom obchode, však má celkovo pozitívny vplyv na globálnu rovnosť.

## Ekonomická nerovnosť v rakúskom ekonomickom myslení

*Ludwig von Mises*, kľúčový mysliteľ rakúskej ekonomickej školy, uvádza, že ekonomická nerovnosť je v kapitalizme prirodzeným javom.

*„Nerovnosť jednotlivcov z pohľadu bohatstva a príjmu je základným rysom trhového hospodárstva.“<sup>16</sup>*

Tvrdí, že nerovnosť je výsledkom rôznych faktorov, ako sú schopnosti, talent, tvrdá práca, ochota riskovať a podnikavosť. Tieto faktory vedú k tomu, že niektorí ľudia sú úspešnejší ako iní a preto dokážu zarábať viac.

Mises dokonca považuje ekonomickú nerovnosť za prospešnú pre spoločnosť ako celok. Tvrdí, že nerovnosť je motiváciou pre ľudí, aby sa snažili zlepšiť svoju situáciu. Ak ľudia vidia, že iní ľudia sú úspešní, môžu byť motivovaní tvrdo pracovať a dosiahnuť rovnaký úspech.

Nerovnosť môže tiež viesť k inováciám a rozvoju. Ak ľudia majú možnosť zarobiť viac peňazí, môžu byť motivovaní riskovať a vyvíjať nové produkty a služby.

Podľa Misesa **sloboda je nezlučiteľná s rovnosťou bohatstva a príjmu.**<sup>17</sup>

Každému jednotlivcovi je ponechané slobodné rozhodnutie, do akej miery chce svoje nadanie a schopnosti využívať k spoločnému tvorivému úsiliu. Každému príspevku jednotlivca je priradená odmena, ktorá je odstupňovaná od hodnoty, ktorá je pripisovaná tomuto príspevku.

Táto metóda samozrejme nemôže vylúčiť nevýhody, ak má niekto od narodenia niektoré schopnosti obmedzené. Poskytuje však každému motiváciu, aby svoje nadanie a schopnosti využili čo najviac aj najefektívnejšie.

Jedinou alternatívou voči tomuto finančnému tlaku uplatňovanému trhom je priamy tlak a donucovanie, ktoré vykonáva policajná moc. Úradom by sa potom musela zveriť úloha určovať množstvo a kvalitu práce, ktorú každý jednotlivec musí vykonať a to vzhľadom na svoje schopnosti, ktoré by bolo takisto nutné definovať nejakým (zrejme psychologickým) vyšetrením.

## Negatívne dôsledky ekonomickej nerovnosti

Hoci ekonomickú nerovnosť je možné považovať za prirodzenú a podľa Misesa dokonca za žiadúcu, nemôžeme prehliadať jej negatívny vplyv na spoločnosť.

---

<sup>16</sup> Mises, Ludwig von, *Lidské jednání*, Liberální institut, Praha 2006, s. 264

<sup>17</sup> Mises, Ludwig von, *Lidské jednání*, Liberální institut, Praha 2006, s. 264.

Ekonomická nerovnosť môže viesť k zvýšeniu sociálnych napätí a konfliktov.

Ak ľudia vidia, že iné skupiny sú výrazne bohatšie ako oni, môžu byť frustrovaní a nahnevaní. To môže viesť k násiliu, protestom a iným formám sociálnej nestability a konfliktov medzi rôznymi sociálnymi vrstvami.

V štátoch s demokratickým zriadením môže časť obyvateľstva, ktorí cítia, že sú v porovnaní s ostatnými chudobní alebo postupne chudobnejší (a stačí, že ich chudoba je relatívna, nie absolútna) môžu vo voľbách zvoliť populistických politikov, ktorí nasmerujú krajinu socialistickým smerom.

Títo politici si potom v dlhodobom horizonte môžu kupovať hlasy tejto skupiny voličov stále vyššími sociálnymi transfermi, čo bude znamenať zvyšovanie daní, spomaľovanie ekonomiky a skutočné schudobnenie veľkej časti obyvateľstva.

Ďalším rizikom ekonomickej nerovnosti by bolo, ak by bohatstvo bolo sústredené v rukách malého počtu ľudí. Takéto nastavenie by mohlo viesť k tomu, že títo ľudia budú mať prístup k väčšiemu politickému vplyvu a moci, čo môže oslabiť demokraciu.

## Záverečné zhrnutie

Ľudia v západnom civilizačnom okruhu sú citliví na otázku rovnosti medzi ľuďmi. Ideál slobodnej spoločnosti, ktorá by mala poskytovať všetkým rovnakú ľudskú dôstojnosť, rovnosť pred zákonom a rovnosť príležitosti „*equality of opportunities*“ si mnohí (falošne) pretavili do socialistických myšlienok rovnosti „*equality of outcome*“.

Na Slovensku je podobné vnímanie ešte intenzívnejšie. Napriek všeobecnému presvedčeniu bežnej populácie, Slovensko je krajina, kde sú len veľmi malé rozdiely v príjmoch obyvateľstva. Verejná mienka na Slovensku a celkové nastavenie slovenskej spoločnosti je veľmi „rovnostárske“ a má preferenciu v minimalizácii ekonomických rozdielov medzi ľuďmi.

Otázka prečo je Slovensko nastavené takýmto spôsobom je komplexná a presahuje možnosť tejto eseje. Myslím však, že je to do istej miery spôsobené historickým vývojom, keď Slovensko malo vo svojej histórii len veľmi málo skutočných elít, ktoré by mohli pôsobiť ako vzory v spoločnosti.

Ekonomický rozvoj Slovenska je často spájaný so socialistickou industrializáciou v 2. polovici 20. storočia (čiastočne oprávnené). Rovnostárske hodnoty sa tak zapísali do DNA rozvíjajúcej sa slovenskej spoločnosti. Na druhej strane, rozvoj trhovej ekonomiky a podnikania v 90-tych rokoch 20. storočia je zase čiastočne spájaný s podvodmi a mafiánskymi praktikami (takisto čiastočne oprávnené). Tieto skúsenosti prispievajú k nedôvere voči systému voľného trhu.

Každopádne, jedným s dôvodom, prečo sú na Slovensku len malé príjmové rozdiely medzi ľuďmi je nízka úroveň podnikavosti slovenskej populácie. Na Slovensku len malá časť z celkových príjmov obyvateľstva pochádza z podnikania. Dá sa povedať, že v našej krajine žije príliš málo bohatých ľudí. Stále máme „mentalitu zamestnanca.“

**Ako zásadnú vnímam dôležitosť pochopenia, prečo je príjmová (alebo celková ekonomická) nerovnosť vnímaná ako problematická až nežiadúca.**

Keď ľudia posudzujú vlastnú ekonomickú situáciu, referenčným (porovnávacím) bodom v prevažnej väčšine nie je ich reálna súčasná úroveň ekonomickej situácie a už vôbec nie akási teoretická úvaha, o koľko sa majú dnes lepšie v porovnaní, keby nežili v prostredí (čiastočne) slobodnej trhovej ekonomiky. Referenčným bodom pre väčšinu sú ľudia, ktorí žijú okolo. Ich hodnotenie je založené na tom, či sa majú lepšie alebo horšie ako ich susedia.

Z tejto perspektívy sa dá pochopiť, že hoci mohlo prísť k reálnemu nárastu bohatstva a životnej úrovne, celkový pocit z vlastnej situácie môže byť negatívny.

Dá sa povedať, že žijeme v akejsi paradoxnej situácii. Trhové mechanizmy kapitalistického systému pôsobia, že sa zvyšuje bohatstvo (životná úroveň) takmer všetkých obyvateľov. Tie isté trhové mechanizmy však spôsobujú aj to, že rast bohatstva je nerovnomerný a niektorí ľudia prirodzene bohatnú rýchlejšie a vo väčšej miere.

Zároveň je však toto zvyšovanie ekonomických rozdielov vnímané spoločnosťou negatívne. Preto existuje tendencia celý systém, ktorý umožňuje zvyšovanie príjmových rozdielov, označiť ako nespravodlivý a úplne ho zavrhnúť.

Posledné parlamentné voľby na jeseň 2023 na Slovensku plasticky ukázali, ako ľahké je rôznymi formami manipulácie, klamstiev a dezinformácií získať väčšinu v demokratickom politickom systéme. Nespokojnosť (aj keby bola len domnelá) značnej časti obyvateľstva sa môže pomerne jednoducho pretaviť do zmeny politického a ekonomického režimu v krajine.

Náhrada kapitalistického trhového systému nejakým hybridným modelom alebo jeho úplné zavrnutie by však nutne spôsobila spomalenie, zastavenie alebo aj pokles životnej úrovne mnohých ľudí.

## Existuje nejaké riešenie?

Nájsť praktické riešenie tejto situácie nie je jednoduché. V kontexte európskych krajín 21. storočia je zrejme dôležité nájsť rovnováhu medzi pozitívnymi a negatívnymi dôsledkami ekonomickej nerovnosti. Na jednej strane je dôležité podporovať inovácie a rast ekonomiky, ale na druhej strane je tiež dôležité znížiť sociálne napätie medzi chudobnejšou a bohatšou časťou spoločnosti a zlepšiť sociálnu mobilitu.

Javí sa mi, že momentálne sme v situácii, keď praktické riešenie tejto dilemy by mohlo byť v obetovaní istej (malej) časti potenciálu ekonomického rastu a jeho výmene za opatrenia, ktoré by znížili najkritickejšie ekonomické nerovnosti. Bolo by totiž zbytočné v praxi presadzovať ideálne ekonomické opatrenia, ktoré by priniesli najlepší možný (ekonomický) výsledok, ak by tieto opatrenia zároveň priniesli aj negatívne externality, ktoré by povedli k tomu, že zrealizované opatrenia by boli ako celok odmietnuté a nahradené niečím oveľa negatívnejším. Je to akási daň za skutočnosť, že ľudia ako takí nevnímajú svet iba racionálnym spôsobom. Rozhodujeme sa a konáme pod vplyvom emócií, na základe heuristiky<sup>18</sup> a nedokonalého poznania. A to v bežnom konaní a aj v rozhodovaní vo voľbách.

Spomínané opatrenia by pozostávali predovšetkým z podpory skutočne dobrého vzdelávania pre všetkých, aby sa zvýšila pravdepodobnosť úspechu tých, ktorí investujú svoje úsilie do zvýšenia svojich schopností. Konečným cieľom je zvýšenie sociálnej mobility. Opatrenia by mali zahŕňať aj ciele sociálne transfery pre ľudí v najťažšej ekonomickej situácii (ale len ciele a len pre malé percento najmenej majetných). V ideálnom prípade by mali byť pozostávať z dobrovoľných charitatívnych aktivít. V realite malej post-komunistickej krajiny na periférii Európskej únie by túto úlohu zrejme na seba prevzal štát.

Som toho názoru, že by žiadna väčšia časť populácie nemala mať pocit, že sa ich (relatívna) ekonomická situácia zhoršuje. V opačnom prípade táto nespokojná časť obyvateľov môže spôsobovať sociálne nepokoje a/alebo iniciovať negatívne politické zmeny v krajine. To by krajinu poškodilo zásadne viac ako časť obetovaného ekonomického rastu.

Ak sa udejú z objektívneho pohľadu nejaké pozitívne zmeny, ale tieto zmeny sú kriticky veľkou masou z nejakého dôvodu populácie vnímané ako negatívne, v konečnom dôsledku je celé úsilie kontraproduktívne.

---

<sup>18</sup> V ponímaní D.Kahnemana je heuristika bežný spôsob uvažovania, keď ľudská myseľ podlieha rôznym skresleniam. Najčastejšie ide o procesy intuitívneho úsudku, ktoré rýchlo produkujú uspokojivé ale nie úplne optimálne odpovede alebo rozhodnutia, ktoré však svojou nedôslednosťou môžu viesť systematickým chybám.

## ...slovenský kontext na záver

Na Slovensku je pred nami ešte jedna náročná úloha.

Musíme dostať do nášho kolektívneho hodnotového systému pochopenie, že keď má náš sused o pár kôz naviac ako my, je to úplne v poriadku. A je to v skutočnosti dobrá správa nie len pre neho, ale aj pre nás.

## Použitá literatúra

1. Mises, Ludwig von, Lidské jednání,. Liberální institut, Praha 2006
2. Zitelamnn, Rainer; Desat' najväčších omylov antikapitalistov. MAFRA Slovakia, Bratislava 2022
3. Kahneman D., Myslenie rýchle a pomalé. Aktuell 2019
4. Kelley, Jonatan, Evans M.D.R., Economic Development and Happiness: Evidence from 32 Nations,  
[https://www.researchgate.net/publication/228649252\\_Economic\\_Development\\_and\\_Happiness\\_Evidence\\_from\\_32\\_Nations](https://www.researchgate.net/publication/228649252_Economic_Development_and_Happiness_Evidence_from_32_Nations)
5. Ekonomie ľudskou rečou. Máme na Slovensku príjmovú nerovnosť?  
<https://ekonomialudskourecou.sk/je-prijmova-nerovnost-problemom/>
6. Globalization and Growing Global Equality. <https://www.cato.org/publications/globalization-growing-global-equality?ref=futurecrunch.com#narrative-rising-inequality-mistaken>